

การพัฒนาแผนกลยุทธ์ถุงยางอนามัยรอบด้าน

Development of strategic plan for comprehensive condom programming

ทวีทรัพย์ ศิรประภาศิริ* พ.บ., ส.ม. (ระบาดวิทยา)

Taweasap Siraprapasiri M.D., M.P.H.

(Epidemiology)

วิภาดา มหรัตน์วิโรจน์** พย.บ., วท.ม. (วิทยาการระบาด)

Wipada Maharatanaviroj B.N.S., M.Sc.

(Epidemiology)

*ศูนย์อำนวยการบริหารจัดการปัญหาเอดส์แห่งชาติ
กรมควบคุมโรค

*National AIDS Management Center,
Department of Disease Control

**สำนักโรคเอดส์ วัณโรคและโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

**Bureau of AIDS Tuberculosis and Sexual
Transmitted Infections, Department
of Disease Control

บทคัดย่อ

ถุงยางอนามัยเป็นอุปกรณ์ที่มีประสิทธิผลสูง ในการป้องกันการถ่ายทอดเชื้อเอชไอวี โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และการตั้งครรภ์ ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการใช้ถุงยางอนามัยในบริบทการซื้อขายบริการทางเพศ แต่ไม่ประสบความสำเร็จในกลุ่มประชากรอื่น ๆ ยังมีช่องว่างและความท้าทายหลายประการรวมทั้งด้านการบริหารจัดการโครงการ จึงมีความจำเป็นต้องมีการพัฒนาให้มีแผนกลยุทธ์ถุงยางอนามัยที่รอบด้านขึ้น โดยเป็นการศึกษาและดำเนินการอย่างเป็นระบบ 3 ระยะ คือ (1) การวิเคราะห์สถานการณ์และรวบรวมองค์ความรู้ (2) การพัฒนาและจัดทำแผนและยุทธศาสตร์ (3) การสรุปผลและขับเคลื่อนแผน ผลลัพธ์คือ แผนกลยุทธ์ถุงยางอนามัยรอบด้าน ที่มีวิสัยทัศน์ ประชาชนมีเจตคติที่ดี มีการเข้าถึงและใช้ถุงยางอนามัยหรือถุงอนามัยสตรี และสารหล่อลื่นที่มีคุณภาพ ได้อย่างทั่วถึง สม่ำเสมอและถูกต้อง มียุทธศาสตร์ 4 ประการคือ (1) พัฒนานโยบาย ภาวะผู้นำ และกลไกการประสานงาน (2) ลดอคติ และปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของถุงยางให้เป็นอุปกรณ์สุขอนามัย (3) ส่งเสริมความต้องการ เพิ่มการเข้าถึง และการใช้ถุงยางอนามัยให้ทั่วถึง สม่ำเสมอ และถูกต้อง (4) พัฒนาระบบจัดการและบริการถุงยางที่มีคุณภาพ แผนกลยุทธ์ถุงยางอนามัยรอบด้านที่พัฒนาขึ้นมานี้ ถูกผลักดันและได้รับการบรรจุเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของแผนยุทธศาสตร์แห่งชาติการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ ปี พ.ศ. 2555-2559 ด้วย

Abstract

Condom has been proven to be an effective tool for prevention of HIV, sexually transmitted infections, and pregnancy. Thailand has been recognized in the success of condom promotion in sex work settings through 100% condom use programme. However, the condom use is still low and inconsistent in other groups of population. There are critical gaps and challenges including management. This prompted us to develop the strategic plan for comprehensive condom programming in order to extend and sustain the success of condom use to all groups of population. The development was divided into three stages; (1) situation analysis and knowledge synthesis, (2) development of strategic plan, and (3) finalization and advocacy of the plan. The

strategic plan has the vision that all people have positive attitude, universally access to and use of quality male condom or female condom and lubricants correctly and consistently. There are four strategies; first, develop policy, leadership, and coordination mechanism; second, promote stigma reduction and attitude change toward condom; third, promote demand, access to, and utilization of condom; and fourth, enhance condom management and service. The comprehensive condom strategies have been accepted and incorporated into the new national strategic plan of HIV prevention and alleviation for 2012-2016.

ประเด็นสำคัญ

ถุงยางอนามัย, ถุงอนามัยสตรี, สารหล่อลื่น, แผนกลยุทธ์, ยุทธศาสตร์

Key words

condom, female condom, lubricant, strategic plan, strategy

บทนำ

ถุงยางอนามัยเป็นอุปกรณ์ซึ่งมีหลักฐานเชิงประจักษ์สนับสนุนว่า มีประสิทธิผลที่สุดในการป้องกันการถ่ายทอดเชื้อเอชไอวี โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และการป้องกันการตั้งครรภ์⁽¹⁾ ประเทศไทยประสบความสำเร็จมากกับโครงการถุงยางอนามัย 100% และได้กำหนดให้เป็นนโยบายสำคัญของการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ที่ได้นำไปดำเนินการส่งเสริมให้มีการใช้ถุงยางอนามัยในสถานบริการทางเพศ และประชากรกลุ่มพฤติกรรมเสี่ยง⁽²⁻³⁾

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังมีช่องว่างและความท้าทายหลายประการ ที่ทำให้การส่งเสริมการใช้ถุงยางอนามัยไม่ประสบความสำเร็จในกลุ่มประชากรอื่นๆ⁽⁴⁾ อีกทั้งงบประมาณการจัดซื้อถุงยางอนามัยก็ลดลง ไม่มีงบประมาณเพื่อจัดซื้อถุงอนามัยสตรี ส่งเสริมความต้องการมีจำกัด หน่วยงานในระดับท้องถิ่นและจังหวัดมีศักยภาพ แต่ไม่ได้ตั้งงบประมาณสนับสนุน ความสามารถการบริหารจัดการถุงยางอนามัยที่มีอยู่ในหน่วยงานมีไม่เพียงพอที่จะตอบสนองกับปัญหา⁽⁵⁾ เป็นต้น การขาดความชัดเจนระดับนโยบายว่ารัฐจะสนับสนุนถุงยางอนามัยให้ฟรี หรือเป็นความรับผิดชอบของบุคคล และให้กับประชากรกลุ่มใด ประเทศไทยจึงยังไม่ถือว่า ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการใช้ถุงยางอนามัยได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน

ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาความเข้มแข็งให้กับโครงการถุงยางอนามัยจึงมีความสำคัญยิ่ง จึงได้มีการ

พัฒนาแผนกลยุทธ์ถุงยางอนามัยที่มีความรอบด้านขึ้น และมุ่งหวังให้เป็นเครื่องมือช่วยในการกำหนดทิศทางและสนับสนุนการดำเนินงานต่อไป

วิธีการดำเนินงาน

การพัฒนาแผนกลยุทธ์ถุงยางอนามัยนี้เป็นการศึกษาและการดำเนินงานอย่างเป็นระบบใช้หลักการแนวทางการส่งเสริมถุงยางอนามัยแบบรอบด้านที่แนะนำโดยกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ องค์การอนามัยโลก และโครงการเอดส์แห่งสหประชาชาติ⁽⁶⁾ แบ่งการดำเนินงานเป็น 3 ระยะ คือ (1) ระยะการวิเคราะห์สถานการณ์และรวบรวมองค์ความรู้ (2) ระยะการพัฒนาและจัดทำแผนและยุทธศาสตร์ และ (3) ระยะสรุปผลและขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ การดำเนินการเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2551 - กันยายน 2554

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์สถานการณ์และรวบรวมองค์ความรู้ ได้มีการทบทวนเอกสารวรรณกรรมและประชุมกลุ่มย่อย การประชุมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การระดมสมอง การวิเคราะห์สถานการณ์ใช้ SWOT analysis ค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและภาวะคุกคาม ในองค์ประกอบ 4 ด้านคือ ด้านนโยบายและประสานงาน ด้านความต้องการ ด้านการสนับสนุนและด้านสิ่งแวดล้อม ได้มีการประชุมกับผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนระหว่างวันที่ 4-5 มิถุนายน 2552 และจัดทำร่างสรุปการวิเคราะห์สถานการณ์ และข้อเสนอแนะประเด็นสำคัญ เพื่อเป็นข้อมูลนำเข้าสู่การพัฒนายุทธศาสตร์